Dissertationum Germanicarum

Tom. XII.

Varii argumenti

P. II.

Digitized by Google

Digitized by Google

Elenchus Auctorum

I. Bodini | Henrici | De eo, quod iustum est circa Teſti=monia historicorum. Halae Salicae. 1750.

II. ——— : De Philanthropo. Halae Magdeb. 1748.

III. Carpzovij | Friderici Benedicti | de Allotrioepiſkopia Iure Conſultorum. Vitembergae. 1743.

IV. Leyſner | C. Chriſtiani. | De Grammatica mala. Halae Magdeburgicae. 1743.

V. Wildvogelij | Chriſtiani. | De Oblationibus quae fiunt in Ecclesia per Sacculum Sonantem. Ienae. 1751.

VI. Weinhagen | Dietherici Friderici Ludolphi. | De effectu Baptismi Iuridico. Halae Magde=burgicae. 1745.

VII. Bierlingij | Frider. Wilhelmi | De Eruditione Politica, Halae Magdeb. 1744.

VIII. Hanaccii | Chriſtiani | De Aere alieno Studioſorum. Francof. et Lipſiae. 1741.

IX. Relatio breviſ virentiſ Societatis Bon. Met. Amſte=lod. 1749.

Digitized by Google

X. Kreſſii | Jo. Pauli. | utrum Joſephus fuerit Bar=
barbarus | 1735.

XI. Triga Diſſertationum de Gladio Magico Guſtavi Adolphi Svecorum Regis. Prima Danielis Salin. Secunda Olai Beckberg; tertia Andreae Hedengren. Lipſiae. 1746.

XII. Seyfferti | Criſtiani Ehrenfr. | de Nummis in ore Defunctorum repertis. Jenae. 1749.

Digitized by Google

HENRICI DE BODEN
IVRISCONSVLTI HALLENSIS CELEBERRIMI,

TRACTATIO IVRIDICA, DE EO QVOD IVSTVM EST CIRCA TESTIMONIA HISTORICORVM,

Von Dem Rechtlichen Glauben Hiſtoriſcher Zeugniße.

HALAE SALICAE,
APVD IOANN. CHRISTIANVM HENDELIVM
MDCCL. (4)

Digitized by Google

Digitized by Google

I. N. D. N. J. C.

SUMMARIA.

Cognitio hiſtoriarum neceſſaria JCto. §. I. *Contra cognitio juris neceſſaria hiſtorico.* §. II. *Juris publici fundamentum eſt hiſtoria. Hiſtoria utilitas in jure privato.* §. III. *Scopus diſputationis. An & quomodo teſtimonia hiſtoricorum probent in judicio?* §. IV. *An probent hiſtoriæ in judicio?* §. V. *An in fide hiſtorica affirmanti, an neganti probatio incumbat?* §. VI. *Quam vim probandi hiſtoriæ habeant in judicio?* §. VII. *An diſſentientium major, par, minorve numerus?* §. VIII. *An Anonymus? An ſuppoſititius? An Hiſtoricus? An Doctori ſimpliciter credendum in hiſtoricis?* §. IX. *An Teſtis oculatus?* §. X. *An in aliis habeat fidem?* §. XI. *An fuerit in celebritate verſatus?* §. XII. *An ab affectibus immunis?* §. XIII. *An Principis amantior?* §. XIV. *An patria?* §. XV. *An Odio locus ſit, ſive publico, ſive privato?* §. XVI. *Quid?* §. XVII. *An probata.* §. XVIII. *An nova?* §. XIX. *An teſtimonium ſit magni præjudicii? An ſit Præjudicio Autori?* §. XX. *Qualiter? An teſtimonium vero an dubitanter proferatur? An jurato?* §. XXI. *An hiſtoricus ſub ſua teſtetur, an aliena fide.* §. XXII. *An uſus ſit publicis documentis & archivis.* §. XXIII. *An Manuſcripta, diplomata, lapides probent? An ſilentium hiſtorici probet.* §. XXIV. *Arbitrio judicis relinquendum, quatenus probent hiſtoriæ.* §. XXV. *Quo remedio quis uti poſſit adverſus hiſtoricum mendacem?* §. XXVI.

Digitized by Google

§. I.

SUaviſſimum eſt hiſtoriæ cum Jure commercium, ut apte omnino & eleganter judicare videantur, qui cum Juris ſcientia hiſtoriam novo quodam connubiorum genere ab iis jungendam exiſtimant, qui ſupra vulgus ſapere velint. Nam quantam hiſtoriæ utilitatem afferat doctrina Juris, cum ab aliis egregie demonſtratum ſit, non attingam, illud hic tantum ſuſtineo, quod verus JCtus & idoneus juris interpres hiſtorias ignorare nequeat nec debeat. Quis enim vel condi novas leges, vel excuti feliciter veteres ſperet poſſe, niſi & hiſtorias eo pertinentes probe cognoverit ejusque, cui propoſitæ ſunt, Reipubl. formam diligenter ante oculos habeat; quam qui ignorant, næ illi identidem in ſpisſiſſimas tenebras incidunt & palam vapulant. Quamobrem Pomponius, quæ fuerit Romanæ Reipubl. quam varia facies, cum quid lex, Plebiſcitum, SCtum, Principis placitum, Edictum Prætoris atque alia, quæ ad hiſtoriam ſpectant, in *l. 2. ff. d. O. J.* ſollicite expoſuit. Tametſi enim veriſſimum ſit illud Juliani JCti: *Non omnium quæ a majoribus conſtituta ſunt, ratio reddi poteſt, l. 20. ff. de LL.* ſi rationis voce intelligas, quod primam ferendæ legi occaſionem dedit, eo tamen nitendum, ut obſcuris legibus, quoad licet, lucis aliquid ex hiſtoria afferamus, vid. *tit. inſt. d. teſtam. & d. inoffic. teſtam. Juvabit* ergo e conſilio Lipſii *ab ipſo capite & origine jus petere: juvabit longius ire, & Platonis, Ariſtotelis, Charondæ, Zaleuci & talium leges addere: quid leges? etiam hiſtorias aut alia ſcripta, ſi qui e ſapientiæ & prudentiæ libris hauſerunt & ad uſum generis humani contulerunt. O ſuavem mixtionem & cinnum! ad Belgas, Cent. 2. Ep. 39.* adde *Beſold. l. 1. Polit. Cap. 10. p. 424.* Quam viam cum ingreſſi pulcre ſint Cujacii, Balduini, Pithæi, Fabri, Gothofredi, Fabrotti, quantum profecerint jura noſtra, abun-

Digitized by Google

abunde intelligitur. Quo loco Wolffgangi quoque Freymonii in conficiendo Indice conſtitutionum Imperatoriarum ad temporum ſeriem diſpoſitarum, tum Antonii Auguſtini & Jacobi Lubitti commendanda opera eſt. Conf. *Conring. de varia & vera Juriſpr. p. 118. 120.* Contra ea, nec arduum foret aut difficile, errorum Hiſtoriarum, quales frequentes admiſere JCti, ingentem edere numerum, ſi per inſtituti noſtri rationem latius evagari liceret. Et obſervarunt hoc pridem Lud. Vives *de cauſis corrupt. art. tom. 1. lib. 6. p. 431.* Fr. Tilemannus *Diſc. Philol. de Hiſt. Delect. p. 11. & 45.* & Henr. Hahn. *Orat. de uſu Chronol. & Hiſtor. in jure p. 28.* quorum ſcrinia compilare hoc loco nolumus. Quam parum præſertim fidei in hiſtoricis mereatur celebris Benedictinus Gratianus, Decreti quod vocant, collector, ne quidem ipſi JCti hactenus diſſimularunt. vid. *Covarruvias l. 4. Variar. Lect. C. 13. & Contius L. 1. Lection. C. 10.* Atque hæc fere ratio videtur, quare ne JCti ipſi quidem omnes in hiſtoriis auctoritatem quandam dictatoriam ſibi arrogent, nec velint, cum de Conſuetudine quæſtio eſt, fidem Doctori ſimpliciter haberi, qua de re infra redibit diſſerendi locus.

§. II.

Adeo vero multa, quæ Hiſtoria complectitur, ad jura ſe referunt, ut non vulgariter exercitatos eſſe in iis oporteat, qui vel ad ſcribendam Hiſtoriam vel recte intelligendam adplicare animum velint. Neque enim ea tantum hiſtoricus perſequitur, quæ ad bellum ſpectant claſſes devictas, profligatas acies, oppida occupata: (quanquam horum quoque cauſas referre, hoc eſt, jura bellorum deſcribere apprime deceat) ſed & quæ pacis tempore geſta ſint, maxime quas formas induerit Reſpubl. quibus legibus olim, quibus nunc utatur, & id generis alia exacte referre hiſtoricum neceſſe eſt. Atque uti-

Digitized by Google

nam omnis hodie Dionis Caſſii hiſtoria exſtaret, qui quantum hiſtoriam antiquam illuſtret, dum & quæ abrogatæ veteres & quæ conditæ leges novæ fuerint, ſedulo obſervat, nemo ignorat. *Profecto*, inquit, *Bodinus in Method. leg. Hiſtor. Comitiorum ac Magiſtratuum Romanorum totiusque publici Juris diſciplinam accurate collegit.* Quin & magnæ utilitatis JCto Livius fuerit, Latinorum e Cominæi ſententia Polybius, ut alios taceam. Certe cum antiquiſſima ſit procul dubio in corpore Juris, quæ ab ipſo Hadriano lata eſt, *lex 1. C. de Teſt.* facile apparet, quantum hoc ex hiſtoricis ſuppleri & debeat & poſſit. Quamobrem *ex hiſtoria alterum veluti corpus Juris Romani alterumque Codicem legum male derelictarum colligi repetique poſſe*, judicat *Fr. Balduinus de conjunctione Hiſt. cum Jurisprud. L. II.* Idemque pergit: *hiſtoriam Romanam diligenter & utiliter legerunt veteres JCti & ex facto aliquo, tanquam ex bono fertilique fundo, ſæpe regulam Juris elicuerunt, atque etiam ex eo, in quo alius ne veſtigium quidem Juris notaret.* Neque referemus prolixe exempla, qualia eleganter & ſollicite deſcripſit Balduinus, *loc. cit.* Res ad oculum patet, ſi inſpiciamus *l. 39. ff. de Pœnis l. 1. ff. de Cadav. Pun.* aliasque ab illo allegatas: quibus merito addimus *l. 3. ff. ſi pars hæred. pet.* & inprimis *l. f. ff. de R. D.* qua lege Pomponius ex eo, quod *& Romuli frater Remus occiſus tradatur ob id, quod muros transſcendere voluerit, capite puniendum cenſet, ſi quis violavit muros.* Nihil addo de Jure Canonico, ubi Chronicæ ſæpius allegantur, ut obſervat *Zaſius T. VI. Conſ. 16. n. 1.*

§. III.

Quid? quod plurima, de quibus in jure diſceptatur ex ipſa hiſtoria definienda ſunt. Nam quoad Jus Publ. in omne ex hiſtoriis compilatum eſt, rerumque eventus plerumque legem conſtituit. Quare primo ſtatim *Aureæ Bullæ* capite

ad

Digitized by Google

ad *antiquam laudabilem conſuetudinem* provocatur. Et quanquam *non exemplis ſed legibus judicandum* ſtatuit Juſtinianus *l. 13. C. de Sent. & Interl.* attamen quotiescunque de Jure liquido non conſtat, facti, quod hiſtoriæ eſt, rationem habendam eſſe vel illuſtris de Jure Coronandi controverſiæ exemplo patet. Namque orta inter Archi-Epiſc. Moguntinum & Colonienſem gravi de Jure Coronandi Imperatoris lite, cum ex lege ſola decidi res non poſſet, utraque pars e factis geſtisque robur quæſivit & ad hiſtoriam præteriti temporis longiſſime reſpexit, donec A. 1657. d. 25. Jun. controverſia illa ab utraque parte amice componeretur. *v. Diar. Europ. T. I. p. 948.* Conf. *ib. Append.* Quam pulchre vero jura publica imperii ex hiſtoriis aſſerta fuerint a Conringio ejusque adverſariis, conſtat. At ſupervacaneum eſt plura exempla afferre Juris Publ. neque id inſtituti noſtri ratio patitur. Illud potius ut doceamus propoſitum eſt, multa in ipſis Juris Privati controverſiis ex hiſtoricorum documentis dijudicanda eſſe. Quantum enim fidei tribuant in edocenda Advocatia & jure patronatus *Magerus de Advocatia Armata C. 18. n. 193.* tum in jure collectandi *Klockius de Contribut. C. 20. n. 424.* & in aliis alii probant. Præterea uti in cœteris Juris in Re ſpeciebus, ita potiſſimum quidem in materia ſucceſſionum recurrendum eſt ad hiſtoricorum monumenta. Cumque de ſucceſſione in Feudo ſæpiſſime quæratur, patet hiſtorias multum quoque Jus Feudale juvare. Neque poteſt profecto recens de ſucceſſione Hiſpanica quæſtio ſive de Hiſpanorum Monarchia univerſa, ſive ſpeciatim de Mediolanenſi Ducatu, qui eſt Feudum Imperii, cum fructu pertractari, niſi momenta omnia, quæ hiſtoria ſuppeditat, accurate expendantur, quod non minus in celeberrima hac Fridericiana nuper accuratiſſima *Diſp. de Teſtament. ſummor. imperant. ſpeciatim Caroli II. Hiſpan. Regis,*

Magnif.

Digitized by Google

Magnif. Acad. hoc tempore Pro Rector, Dn. Joh. Franc. Buddeus, quam in Alma Lipſienſi publica oratione maximo omnium plauſu Ampliſſimus hodie Urbis conſul D. Romanus, Patroni mei uterque honoratiſſimi egregie præſtiterunt.

§. IV.

Quandoquidem itaque, cum res in judicium deducta eſt, multum ſæpe refert, utrum hiſtoriæ conveniat nec ne, putavi me rem facturum nec inutilem & muneri meo convenientiſſimam, ſi QUID JUSTUM SIT CIRCA TESTIMONIA HISTORICORUM brevi diſſertatione percenſerem. Neque abſterreri me a propoſito meo paſſus ſum, poſtquam de eadem prope materia carptim non modo a nonnullis, ſed a Klockio peculiari tractatu de Quæſt. *an & quatenus ſcripta hiſtorica probent in judicio?* quem allegari a nonnullis videas: nec non ab Eiſenhatto prolixo commentario *de Fide Hiſtorica*, tum nuper a Conſultiſſ. D. Thomaſio in diſp. *de Fide Juridica* acute actum comperi. Cæterum cum Klockii iſte tractatus, ſtudioſe licet a me quæſitus, inveniri nusquam potuerit, aut forte nunquam lucem aſpexerit, certe ſi aſpexit, in paucorum tamen manibus verſetur, Duumviri vero Conſultiſſimi, quos memoravi, ampliorem diſſertationibus ſuis ſcopum videantur præfixiſſe, id inprimis egi, ut univerſam hanc controverſiam methodo facili exponerem & perſpicua & quo minus tædii Lectori creetur, ſubinde exemplis ex hiſtoria Litteraria petitis illuſtriorem redderem. Ut itaque, quid Diſſertationis meæ rubrica ſibi velit, primum omnium pateat, facile quidem omnes vident, me de probatione Monumentorum hiſtoricorum agere, quam etſi extra judicium admitti poſſe omnes recte cenſent, niſi quis forte cum ſcepticis prorſus omnia neſciri, hiſtoricosque ſemper mentiri velit, magis tamen an in judicio probent, vulgo ambigitur. De hoc itaque quæro, dum

Digitized by Google

dum titulum diſputationi huic feci *de eo quod juſtum eſt circa teſtimonia hiſtoricorum*, acturus nimirum de eo primum, num probent in judicio, deinde quam vim probandi tum habeant. Neque vero hic cum Conſ. Thomaſio *loc. cit. C. 2. §. 36. ſeqq.* diſtinctionem inter Principem & Judicem inferiorem repetere prolixe animus eſt, inprimis cum raro hodie ipſe Princeps rem decernat, judex vero ſuperior, qui eſt loco Principis, legibus ſe alligari patiatur. Porro cum de *Hiſtoriis* hic agam, haud equidem neceſſarium exiſtimo, ut, quid alias hiſtoria JCtis notet, quibus exprimatur ſynonymis, prolixius referam. Nam Anonymo in Tract. *Centum Hiſtoriarum Examen* Bononiæ A. 1582. impreſſo Hiſtoriam ſignificare caſum, parum ſcire expedit. Hiſtorias vero Chronicarum nomine communiter ab antiquis JCtis exprimi facile viderint, qui illas inſpiciant. Nos dum de teſtimoniis hiſtoricorum disquirimus, ea, veluti inſtrumenta, quibus cauſa inſtrui poteſt, conſideramus Arg. *l. 1. ff. de Fid. Inſtr.* Cæterum cum hiſtoricos memoramus, illos quoque comprehendimus, qui hiſtoriam carmine deſcripſerunt, modo ita deſcripſerint, ne quid temere finxiſſe videantur, qualis eſt Lucanus, *qui ideo eſſe non meruit in numero Poëtarum, quia videtur compoſuiſſe hiſtoriam, non poëma. Serv. ad Virg. L. 1. Æneid. v. 281.* Neque illos tantum admitto, qui res publice geſtas memoriæ prodiderunt; ſed vitarum quoque ſcriptores non inſuper habendos exiſtimo. Quorſum referri quodammodo poſſunt Vitæ Curricula Concionibus funeralibus addita, nec non Programmata, quibus recitari breviter vita defuncti ſolet, quæ fidem invenire in proceſſu ſummario apud omnes conſtat. Sic enim memini, edito ab Actore programmate funerali eum, qui tergiverſabatur, & matrem uxoris mortuam negabat, condemnatum fuiſſe in foro noſtro Academico. Pariter hic de lapidibus ſe-

pulcratibus quæri poſſet, quæ ut alias hiſtoriam mirifice illuſtrant, ita probatione non deſtituuntur, quare ejusmodi utitur probatione Don-Raphael de Viloſa *diſſ. 4. n. 18.* neque rejiciendam eſſe ſtatuunt Paulus de Caſtro *in l. ſi ſepulcrum 4. C. de relig. & ſumpt. fune.* Menoch. *L. 3. præſ. 130. n. 31.* Knichen. *in Encydopædia C. 14. n. 9.* ita Ricc. *in Deciſ. Neapol. p. 2. Dec. 25.* notabilem adducit caſum, ubi per lapidem inciſum plena probatio facta. vid. etiam de Franchis *Deciſ. Neap. 186. n. 5.*

§. V.

Antequam vero ad quæſtionem principalem accedamus, conſideranda paulisper eſt præjudicialis, *utrum probent in judicio documenta hiſtorica, nec ne?* quæ tametſi ex principali illa, *quæ quatenus probent* conſiderat, potiſſimam quaſi vim accipit, eaque evicta per ſe patet, non eſt tamen hoc loco prorſus omittenda. Quamvis enim non deſint JCti, qui hoc in dubium vocant, quia tamen quæ objiciuntur, plurima in ſecunda quæſtione per occaſionem referentur, cætera vero magni quidem momenti non ſunt, ideo paucis tantum teſtimonia hiſtoricorum habere vim probandi in judicio hoc loco adſeram. Quid enim? nonne ipſe Ulpianus utitur teſtimonio Hiſtorici *l. un. ff. de Off. Quæſt.* ut eas leges, quas ſupra citavi ſub §. paragraph. 2. hic taceam. Quod ſi vero non inſuper habuit hiſtorias legislator, quidni eas admittat judex, quando ferenda ſententia eſt? Præterea haud inſuper habendum duco argumentum, quod a teſtimonio humano ſeu ab autoritate docti alicujus viri vulgo petunt; id enim in jure validum eſſe *Jaſon in l. 1. ff. ſi cert. pet. n. 24. verſ. nota aliique Dd. in l. 1. C. & l. 33. ff. de LL.* dudum probarunt. Ex quo conſequitur non ineruditi hiſtorici quoque teſtimonium eſſe admittendum, modo de ejus autoritate conſtet, quæ ut cognoſci poſſit deinceps docebimus. Accedit quod res quædam

Digitized by Google

dam adeo ab omni hominum memoria ſunt remotæ, ut veritas aliunde haberi quam ex hiſtoriarum monumentis non poſſit, quo caſu recurrendum haud dubie erit ad hiſtorias. Quemadmodum enim opinio cedere debet veritati, ideo quod *plus in re eſt quam in exiſtimatione l. 4. ſ. 1. ff. d. Manumiſſ. vindicta*, ita haud dubie, cum veritatis ratio certa non apparet, inſpici id debet, quod eſt vero ſimilius *C. inſpicimus 45. de R. I. in 6.* Conf. *Georg. Everhard. vol. 1. conſ. 27. Eiſenbart. de Fide Hiſt. C. 7. ſ. 20.* Et prætereа cum alia probatio non eſt ad eruendam veritatem, quodvis teſtimonium admitti patet ex *l. 7. ff. de Teſt.* Quamobrem fateor quidem ſi alii adſint teſtes omni exceptione majores, hiſtoricorum teſtimonia nequaquam probare, id eſt, eſſe eatenus admittenda, donec probetur contrarium, ne quid veritas patiatur detrimenti, *arg. l. 5. C. de Jur. & Fact. ign. & l. 6. ſ. 1. ff. de Off. Præſ.* Id enim omnino in antiquis exploratum, ob probandi difficultatem ſufficere leviores probationes, nec non ſemiplenas & conjecturales, vid. *Gail. 2. obſ. 93. n. 18. & 2. obſ. 149. n. 9. Mantic. d. tac. & ambig. conv. t. 1. l. 8. t. 14. n. 5.* unde quod in aliis facit qualem qualem probationem, id in antiquis plene probare affirmat Menochius atque alii, quorum meminit Klockius *de Contrib. C. 20. n. 543.* Unde nec exiſtimaverim hiſtorici teſtimonium, ſi cum vulgari fama committatur, multo præferendum, quin famam in antiquis plenam fidem facere & pro plena ſcientia haberi cum pleriſque Dd. affirmo ex *l. 3. ſ. 2. ff. de Teſt.* & Arg. *l. 28. ff. de Probat. & l. 5. ff. de Fid. Inſtr.* Quin famæ potius & hiſtoricis eandem plane probationem tribuimus cum *Bellemer. dec. 70.* qui cum fama & opinione communi probare libros hiſtoriales & columnas diſerte aſſerit. Porro haud omiſerim argumentum a veroſimilitudine, cujus nullam hactenus mentionem ab aliis factam obſervavi. Quanta

enim ſit ejus in Jure vis, cum cognata ſit naturæ, & imaginem veritatis in ſe contineat, non una ex lege patet, *vid. L. f. pr. ff. quod met. cauſa* & alias quas citat *Maſc. de Prob. Vol. 4. Concl. 1410. n. 1.* atque uti teſtis non vero ſimilis non probat, ſed vehementer eſt de falſo ſuſpectus *l. 21. ſ. fin. ff. de Teſt.* ita qui vero ſimile refert, quod hiſtoricus facit, fidem facile merebitur. Nam vulgo ob difficultatem probandi ſufficere veroſimilem probationem ex *l. 5. ſ. 6. ff. de re mil.* præter alios multos probat imprimis Marc. Ant. de Amatis *d. 21. n. 30.* Taceo communem Dd. conſenſum; etſi enim aliqui teſtimonia hiſtoricorum non tam probandi quam ornandi cauſa in judiciis proferri dicant, plerique tamen *arg. l. un. ff. de Off. Quæſt. l. 1. ff. ſi cert. pet. c. Cum cauſam X. de Probat. c. in Nom. Domini, in verbo trapezitas diſtinct. 23. & c. inter dilectos in verb. magis de Fide Inſtr.* ea teſtimonia probandi vim habere aſſerunt. Certe in Gallia hunc morem probatum ſenatui Pariſienſi ſemper fuiſſe multis exemplis docet *Ant. Mornacins obſ. ad l. un. ff. de Offic. Quæſt.* ut cum diſputaretur inter Duces Luxenburgicum & Spernonium, uter alterum anteiret in jure Pariatus Franciæ, item inter Principem Condeum & Ducem Viſium in quæſtione cuſtodiæ Normannæ & juris viduitatis. Per multi hinc inde hiſtorici laudati, librique allati & lecti.

§. VI.

Præterea quoniam, ut ſæpe dictum eſt, de Teſtimoniis hiſtoricorum hic ago quatenus probant *in judicio,* neceſſe eſt, ut prius quam agam de ipſa vi probandi, potiſſimum de probatione cui incumbat, an affirmanti, an neganti, inquiram. Et conſtat quidem alias illi Actori incumbere probationem, qui dicit, non qui negat *l. 2. ff. de Prob. it. 22. eod.* atque omnino idem valet cum res primum introducta in judicium eſt, nec aliis teſtimoniis ab actore præterquam hiſtoricis probari poteſt;

eſt; at cum porro quæritur, utrum ſcriptor hiſtoricus, cujus profertur teſtimonium, fide dignus ſit, nec ne, potius ei, qui excipit contra teſtimonium, adeoque negat, probatio videtur incumbere. *arg. l. 19. ſ. 2. ff. de Probat.* Nam (ut ex ejusdem l. p. apparet) reus excipiendo fit actor, unde ut hanc ſuam aſſertionem, hiſtoricum, de quo quæritur, eſſe ſuſpectum, probet, neceſſe eſt. Sed his nolo immorari, ut in ſequentibus, quomodo demum probari hiſtoricorum fides poſſit, aliquanto poſſim accuratius & magis ex rei dignitate diſpicere.

§. VII.

Accedo itaque ad ipſum diſſertationis meæ caput, demonſtraturus nempe, quam vim probandi in judicio habeant teſtimonia hiſtoricorum. Quoniam vero *in principio quæſtionis perſona debet inquiri l. 24. C. de Procur. it. l. 14. ff. d. Jur. Cod. l. 2. ff. de Statu homin. l. 4. ff. qui teſt. fac.* ideoque & ego primum omnium *quis* ſit hiſtoricus, cujus producitur Teſtimonium, conſiderabo, deinde, ut debet in omni teſtimonio attendi, *quid* teſtetur, ac denique *qualiter* ſeu quo modo teſtetur, ſtudioſius paulo inquirere conſtitui.

§. VIII.

Cum de ipſo hiſtorico, quem teſtem producimus, quæritur, diſpiciendum eſt inprimis, an unicus ſit tantummodo, an uno plures. Neque dubium eſt fortius probare teſtimonia, quam teſtimonium. Inſtituenda tamen hic accurata collatio, ne forte nubem pro Junone amplectatur, & quod plerique vix leviter attigerunt, pro vero & genuino teſtimonio accipiat Judex. Neque vero ſolito majorem hiſtoricorum teſtium multitudinem producendam eſſe prorſus negaverim *l. 1. ſ. 2. ff. de Teſt.* quandoquidem ratio huic legi addita, *ne homines* i. e. teſtes *vexentur*, hic prorſus ceſſat, neque multum hæc teſtium multitudo ad protrahendas lites conferre poteſt.

Porro itaque ſi ab utraque parte producti teſtes varii æqualis ponantur autoritatis, diligenter advertendum, an diſſentientium major ſit numerus, an par, minorve, *l. 21. ſ. fin. ff. de teſt.* ſi plures diſſentiant, probationem aſſerentis par eſt rejici, ſi pauciores, admitti *l. un. ff. de Off. Quæſt.* niſi forte hi rei aptiora & vero proximiora teſtentur, ut eſt in *l. 21. ſ. 3. ff. de Teſt.* ut cum par utriusque partis numerus, aſſertum per contrarium elidi & nulla utrobique probatio videtur admittenda. Nempe ſi utraque pars probatum it rem æque veriſimilem; quod ſi vero alterius aſſertio videtur veroſimilior, illi ſtandum eſſe judicant *Baldus in l. in exercendis, colum. 3. de fid. inſtrum.* & *Maſcard. de Prob. Vol. 4. Concl. 1410. n. 22.* idemque *Vol. 1. concl. 287.* argumento *ſ. Item pretium Inſt. de empt. & vend.* diſerte probat, ſi pares fuerint Chronicorum ſcriptores, illis fidem adhiberi, qui validiores rationes in medium proferant. Ceterum etſi in aliquibus differant, nihilominus poſſunt allegari in quo communiter conveniunt, ſicut dicimus de lege habente varios intellectus, quæ poteſt allegari in ea parte, in qua omnes conveniunt, ut probat ex Ruyn. *in l. 1. n. 9 ff. ſolut. matr.* de Marta *Tr. de Jurisdictione P. I. C. 33. n. 63. ſſ.* Notanter vero dixi autoritatem ſupponendam eſſe æqualem; quodſi enim centum hiſtorici parum probati unius fuerint boni viri teſtimonium ſecuti, ii certe nequaquam vel duorum graviſſimorum hiſtoricorum teſtimonium evertent. Sed quomodo de autoritate & gravitate ſcriptorum judicari poſſit, ex iis, quæ infra dicentur, patebit.

§. IX.

Deinde multum refert auctorem ſcire ejus hiſtoriæ, quam in teſtimonium adhibemus, ne forte *calumnioſa ſcriptura vim obtineat l. 2. ff. de Fide Inſtr.* Namque eos, qui hiſtoriam veram ſcribunt, latebras quærere & celare nomen haud

haud decet. Secus vero eſt in Theologis, qui, ne vanam gloriam aucupari videantur, aliquando nomen ſuum celant. Videndum tamen in hiſtorico quoque, quam ob cauſam nomen ſuum reticuerit. Nam ſi ideo reticuiſſe videatur, quod gloriam omnem averſetur, vel odium ex veritate metuat, maxime in hiſtoriis, quas arcanas vocant, quales hodie multos a Gallis procudi videmus, non plane omni ideo fide deſtituetur, maxime ſi res non nimii fuerit præjudicii, ſin eo nomen celaſſe deprehendatur, ut licentius mentiatur, quod tum patebit cum Auctorem cum cura perlegemus, haud dubie rejiciendus eſt. Nam ut recte Hugo Grotius *de Ver. Rel. Chriſt. L.3. ʃ. 4. in ſcriptoribus qualitas magis quam nomen attenditur. Itaque multos hiſtoricos recepimus, quorum ſcriptores neſcimus &c.* — Sed & hoc probe conſiderandum in hiſtoriis, an is ſcripſerit, ſub cujus nomine circumferuntur. Noti enim ſunt qui imperitioribus fucum facere ſtuduerunt Annius Viterbienſis, qui Beroſum aliosque auctores doctis obtrudit, Petrus item Aretinus, qui Procopii hiſtoriam Gothicam ſuo nomine vulgavit, tum Petrus Alcyonius, qui ereptum Ciceronis librum *de Gloria* & quaſi abs ſe conſcriptum novo *de Exilio* titulo edidiſſe combuſto manuſcripto Ciceronis fertur, & Carolus Sigonius, qui partum ſupponere Ciceroni tentavit. Uti vero in inſtrumentis aliquando comparatio literarum inſtituenda eſt, ne falſa pro veris ſupponantur *l. 20. C. de Fide Inſtr.* ita in his quoque teſtimoniis eſt ſtylus probe perpendendus & ea, quæ proferuntur, cum ceteris auctoris ſcriptis, ſi haberi poſſint, comparanda. Attamen ut fallax reperta interdum eſt literarum comparatio, *l. 20. C. de Fide Inſtr. & Novel. 73.* ita invenias quoque, qui aliorum ſtylum tam feliciter imitantur, ut vix diſcerni poſſit, ut taceam alia ſæpe monumenta, unde judicium fieri queat, non exſtare. Ergo majori longe diligentia

Digitized by Google

tia opus eſt atque omnia momenta perſpicienda, id quod ante biennium egregie præſtitit Rich. Bentlejus, celeberrimus Anglus, qui adverſus Carolum Boylium epiſtolas Phalaridis a quodam Sophiſta confictas probavit *in his Diſſertations upon the Epiſtles of Phalaris.* Denique id quoque cavendum diligenter, ne quid ab hiſtorico dictum credamus, quod recentior manus temere infarſit. Hoc enim modo plurima, quæ forte non nemo manuſcripto ſuo addiderat in margine, in ipſum textum ſenſim ſunt tranſumpta, ut patuit imprimis in hiſtoria vel fabula potius de Johanne Papiſſa. Namque inter antiquiores ſcriptores nullus præter Martinum Polonum repertus eſt, qui id aſſereret, & cum antiquiores conferrentur codices, ne quidem ab illo factam ullam ejus rei mentionem compertum eſt. Unde tandem haud difficili conjectura probarunt nonnulli, ab otioſo quodam monacho recentiori ævo inſertam eam fabellam fuiſſe. vid. *The Worcks of ſir Th. Brown. vol. 1. L. 7. conf. Act. Erud. Suppl. T. I. S. 6. p. 286.* Cumque nonnulli novas lacinias veteri panno aſſuere conſueverint, oportet, ut quo tempore mortuus fuerit Actor, ſciamus. Unde facile apparet, quid de Commentario Feneſtellæ de Magiſtratibus exiſtimandum ſit, quandoquidem in illo allegantur, qui poſt obitum Feneſtellæ ſcripſerunt, imo etiam poſt Ulpiani ætatem, qui Feneſtellam allegat in *l. 1. ff. 1. de offic. Quæſt.* Aliud exemplum vid. ap. *Tilem. de Hiſtoricorum delect. P. 1. p. 90.* Deinde non parum refert, utrum teſtimonium hiſtorici ab eo, qui pro hiſtorico ſe gerit & re vera id intendit, ut hiſtoriam ſcribat, an forte ab alio, ut Theologo, vel JCto, dum de rebus plane aliis agit, proferatur. Neque enim omnes ad hiſtoriam ſcribendam apti ſunt. Quamobrem Sannazarius Poggium Florentinum Civem meliorem *v. Oeuvres de la Mothe le Vayer T. 1. p. 226.* Strabo vero Oneſicritum Itinerum Alexandri ſcriptorem

Digitized by Google

ptorem nauclerum quam hiſtoricum meliorem vocavit *L. 15. Geogr.* Agendum vero hoc loco de quæſtione, an in jure Doctori teſtimonium hiſtoricum dicenti ſimpliciter credendum ſit? Et fuere ſane nonnulli, qui moti auctoritate ſummi in Jure Monarchæ Bartoli *in l. de quibus 32. poſt num. 21. verſu quarto principaliter quæritur ff. de leg.* conſuetudinem probari per aſſertionem excellentis Doctoris profeſſi ſunt, ideo quod etiam poëtarum & philoſophorum dictis ſtandum ſit *l. 12. ff. de Stat. hom.* Conf. *l. 36. ff. de Solution. l. 1. Inſt. de Donat. l. 6. ſ. fin. ff. de R. D.* attamen alii, qui arrogantiæ habuere paulo minus *Alex. in l. 40. ff. de ſolut. Matr. Bertrand. in Conſ. 465. n. 4. vol. 4. & in conſ. 67. n. 32. vol. 4. Petr. Pariſ. in conſ. 31. n. 41. Neviz. Conſ. 45. n. 7. ſſ. & Conſ. 66. n. 31. Udalr. Zaſius in l. de quibus 32. n. 23. verſ. atem quid ſi Doctor. ff. de LL.* negarunt Doctori in conſuetudine, quæ facti eſt, eximiam eſſe auctoritatem, & in his non magis valere, quam lixam, calonem, apparitorem vel cerdonem ſcribit diſerte Zaſius *c. l.* verſ. *ut profeſſio ejusdem.* Nam quod Bartolus Philoſophorum Poëtarumque dicta probationis cauſa in jure adduci ait, ideo fieri conſtat, quod conveniat Philoſophica e Philoſophis, Poëtica e Poëtis probari, quandoquidem cuilibet artifici in ſua arte credendum, quod vel ex *pr. l. 1. ff. d. ventr. inſp.* confirmatur, ubi obſtetricibus quoque defertur, ſed his, quæ eſſent *probatæ artis & fidei.* Quanquam vero noſtram hanc controverſiam non facimus, neque nullam, neque omnem doctoribus fidem in re hiſtorica, qualis conſuetudo eſt tribuentes cum *Maſc. de Prob. Vol. 1. Conſ. 426.* illud ſaltem ex dictis patet, quam leviter arguant, quicunque ex eo, quod Doctori in hiſtoriis non credatur, multo minus credendum hiſtorico argumentantur. *Gilken. de præſcript. Part. 3. C. 3. n. 202. Lud. Schrader. Conſil. 9. n. 60. Lib. 1.* Conf. *Klock. de Contribut. C. 20. n. 439. ſ. & 479. ſ.* Ceterum cum res deprehendantur plurimæ, quarum jus JCtus, uſum Hiſtoricus do-

C cet,

cet, tanto quemque liquet majorem fidem invenire, quanto magis in utroque ſtudio excellit. Quamobrem non immerito in probandis Anglorum in Luſitania privilegiis hiſtorici juris periti ſſimi Licentiati Duartis Nuneſii de Liam teſtimonio utitur recentiſſimus Auctor Anonymus *in the Account of the Cour of Portugal &c. P. II. p. 124.* ut cetera ejus generis exempla omittam.

§. X.

Non eſt quoque negligendum illud Comici: *pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem; qui audiunt, audita dicunt, qui vident, plane ſciunt. Plaut. in Trucul. A. 2. ſc. 6.* & notum illud Horatii *in Art. Poët.*

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus.

Quin vidit idem Juſtinianus Imperator, *cum magis veritatem oculata fide, quam per aures animis hominum infigi* dixit *§. ſ. Inſt. de Gradib. Cognat.* quam rationem probavit Jo. Andr. *in Addit. ad Specul. in rubr.* incip. *Tancredus poſuit tit. de execut. ſent. circa fin.* Non morabor autem ea, quæ prolixe ex mente Philoſophi refert Bald. *in c. cum cauſam. de teſtib. n. 53.* ea nimirum eſſe, quæ oculorum ſenſu percipiuntur, pulcritudinem, lucem, tenebras, colorem, corpus, figuram, remotionem, propinquitatem, motum & quietem. Potius id paucis attendimus, eos teſtes, quos αὐτόπτας vocamus, multo majoris eſſe autoritatis, quam qui ea referunt, quæ ab aliis acceperunt. Quare ſemper mihi plurimi fuit Xenophontis & Tucydidis fides, qui eas res deſcripſerunt, quibus ipſi interfuere. Atque par ſane Procopii videtur autoritas, qui multa aperit ſecreta, quod eſſet comes, notarius & conſiliarius Beliſarii ſummi bellorum ducis, ut præter Suidam teſtis eſt ipſe Procop. *Lib. 1. bell. Perſ. p. 33.* Cui ſocium adderem e recentioribus Guicciardinum atque alios, niſi hoc præſtituti operis brevitas prohiberet. Neque putaverim Ducum Gallicorum commentarios

rios illos, quales frequentes quotidie prodeunt, rejiciendos, cum & abs ſe geſta deſcribant & ea, quæ ipſi viderunt, quamvis diſſimulandum non ſit, multum ab his datum amori patriæ & Regis, de quibus judicium eſto penes lectores, & inprimis (quoniam ad judicium referre omnia nos decet) penes judicem. Neque enim infrequens eſt, varia oculis objici γλαυκώματα, omneque viſus judicium intercipi. Et *reperiuntur hiſtorici, qui per nebulam vitioſiſſimorum affectuum in religionem, naturam, acta geſtaque principum virorum intuentur eaque mendaciſſimo calamo perſtringunt, nec vident quantum debent, vident quantum volunt,* ut loquitur Tilem. *tr. de Hiſt. del. p. 118.* Non poſſum tamen hic, quin mentionem aliquam faciam recentiſſimi hiſtorici Angli Philippi Warwickii, cujus Commentariis hiſtoricis de Regno Caroli I, qui hoc ipſo anno Londini prodierunt, fidem ideo facilius tribuendam cenſeo, quod & ipſe præliis plurimis interfuit & Caroli I. cujus vitam deſcribit, lateri perpetuo fere adhæſit. Quare nec injuria Naudæus Maffæi & Stradæ fidem ſuſpectam putat, quorum ille apud Indos nunquam fuit, neque hic in Flandria. Vid *Maſcurat. p. 31.* Ceterum quoniam fruſtra cum Polybio deſideramus ubique eos hiſtoricos, qui ea ipſi ſemper viderint, quæ narrant, ideo illi quoque audiendi ſunt, qui quod ab aliis acceperunt, bona fide referunt & recenſent. Unde Seneca hos, qui ſe non vidiſſe fatentur, ſed ab aliis audiiſſe affirmant, ſecundæ notæ teſtes eſſe ait, quemadmodum obſervat *Balduinus de Inſt. Hiſt. Lib. 1. p. m. 635.* Neque a JCtis hi teſtes rejiciuntur. Nam & cum quæreretur, an operis facti memoria exſtaret, olim reſponderunt ἐν πλάτει hoc quærendum eſſe, *num quis vel viderit, vel audierit opus fieri, vel abs iis acceperit, qui vidiſſent, aut audiiſſent,* ut refert Labeo *l. 28. ff. de Probat.*

§. XI.

Quæri deinde poteſt, an ejus uti teſtimonio poſſimus

Digitized by Google

cujus in aliis fides vacillat. Hic tametſi nolim cum ſceptico apud Conſultiſſ. Thomaſium *d. Diſſ. C. II. ſ. 21.* omnem hiſtoricis fidem derogare ideo, quod ex judicio Flavii Vopiſci *in Aurel. nemo hiſtoricorum quantum ad hiſtoriam pertinet, non aliquid ſit mentitus,* cum aliquando ex errore mentiri poſſit, qui alias veritati ſtudet maxime, potius tamen, num in plerisque fidem fallat, diligenter attendendum exiſtimo. Id enim ſi deprehenſum fuerit, gravis me judice præſumtio contra Auctorem ſtabit, unde non ſine cauſa in teſte *gravitas l. 2. ff. de Teſt. auctoritas l. 3. ſ. 2. ff. eod. honeſtas atque exiſtimatio l. 21. ſ. 3. ff. eod. & ſumma atque integra opinio l. 18. C. eod.* requiritur. Et quanquam Menochius *L. II. Conſ. 112. n. 71. falſum in uno in ceteris fidem perdere* aſſerit ex mente *Pariſii Conſ. 23. n. 253.* tamen hæc non ſimpliciter, uti inſinuavit quidem Eiſenhart *d. Comm. L. 8. ſ. 6.* ſed ea occaſione dicta videntur, quod a parte litigante Leandri Alberti, & Guicciardini teſtimonia proferrentur, quæ ideo rejicit Menochius, quod ex ejus ſententia (nam de Guicciardino alii melius ſentiunt, inter hæreticos vero primæ claſſis relatum teſtatur Thom. Pope Plount *Cenſ. Cel. Aut. p. 390.*) *ſæpe,* atque adeo non in uno tantum, *falſi ſint.* Quin potius in uno falſum, in aliis verum eſſe poſſe Trentacinquius probat *Var. reſol. Lib. 2. Tit. de prob. concl. 6.* Et prudenter Pierre Mathieu *in Hiſt. Gall. proœmio* hiſtoricos dicit quandoque hallucinari, at hiſtoriam ideo, quod erroris nonnihil admixtum habeat, non deſinere eſſe hiſtoriam, quemadmodum vinum dicimus, cui paucæ aquæ guttæ acceſſerunt. Nam & ab excellentiſſimis hiſtoricis errores aliquando admiſſos fuiſſe negari non poteſt, quales diligenter collegit Lancelottus in libro, cui titulus: Farfolloni, notante Naudæo *dans le Maſcurat. p. 31.*

§. XII.

Porro cum in *perſona teſtis explorare imprimis conditionem*

nem cujusque jubeat Calliſtratus *Pr. l. 3. ff. de Teſt. utrum quis de curio, an plebejus?* non erit abs re, ut qua dignitate hiſtoricus fuerit, cujus producitur teſtimonium, videamus. Itaque advertendum eſt, num quis in celebritate verſatus ſit, an fuerit Doctor umbraticus, quales plerique fuere medii ævi hiſtorici, monachi quippe illi, quid Reipubl. commodis ſerviat, parum gnari. Quo magis ſapiunt, qui in aula & curia Principis ſeu Reipublicæ conſtituti ſunt. Nam hos demum hiſtoricos deſiderant Guilielmus Bellajus Langeus *præf. de rebus geſtis Franciſci I.* & Hortleder *in præf.* in Rechtmäßigkeit des Teutſchen Krieges. Quare hoc pluris facio Ottonem Friſingenſem, qui Henrici IV. Imperatoris nepos, Henrici III. ſororius, Conradi Frater uterinus, & Friderici I. patruus fuit, quo minoris apud me auctoritatis eſt Wippo, Vitæ Conradi II. concinnator, qui non ſibi, ſed narratoribus errores ſuos tribui cupit. Poſſem hic latius excurrere ſi luberet, atque Eginharti, Æneæ Sylvii, Cuſpiniani, Thuani, Gramondi, Drioli, Buchanani, Warwickii aliorumque afferre exempla, verum in his, quæ ad jura minus faciunt, brevitati ſtudeo.

§. XIII.

Multo plura dicenda eſſent, quando id perquirimus, an, ut oportet ſane, ab effectibus plane immunis fuerit hiſtoricus, ita ut *neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ cauſa fuerit, l. 3. ff. de Teſt.* Nam ut de ſpe lucri dicamus primum, quam tot leges a teſtibus abeſſe volunt, invenias equidem longe plurimos, qui victum quærunt mercenaria quadam hiſtoriarum ſcribendarum opera. Pauperrimos enim fuiſſe Victorem Siri, Verdierium, Belleforeſtum aliosque complures vulgo conſtet, & compertum eſt Paulum Jovium ſtipendia accepiſſe a Ferdinando Catholico, ne quid ſcriberet, quod ei apud poſteros eſſet ignominiæ, quod ita præſtitit, ut laudibus in cœlum efferret, quem perfidiæ alioquin accuſant ſcriptores,

res, ſpeciatim Fr. Belicarius *Rer. Gall. L. 7. c. 38.* Neque alia videtur ratio, quare Uloa hiſtoricus Hiſpanus Carolum V. Legatos Gallicos Rinconem & Fregoſium obtruncantem laudet, v. *l' E grain dans la pref. de ſa Decade de Henry le Grand*, cum vulgo eam ob rem apud pleroſque ſcriptores vapulet. At quam minime teſtimonium dignum ſcriptores iſti ferre poſſint, patet ex *l. 6. ff. de Teſt. & l. 3. C. eod.* & referri huc poterit regula vulgatiſſima: *Melius eſt pro veritate pati ſupplicium, quam pro adulatione recipere beneficium. Cauſ. II. qu. 3. C. 82.*

§. XIV.

Præterea vero nonnulli in Principem aut patriam adeo vano amore feruntur, ut, ſi his blandiri ſatis poſſint, parum curent veritatem. Quod idcirco prope tenendum, quoniam locus amori apud teſtem nullus relinquendus eſt *l. 3. ff. de Teſt. l. 5. C. eod.* Non attinet hic prolixe referre, quantum adulationis dedicationes comprehendant, qua in re quicunque facere periculum velit, eas legat, quas Galli ſuo Regi conſecrant, atque erit forte locus alibi ubi de dedicationibus librorum agamus accuratius. At qua ſæpe vanitate novas Genealogias comminiſcantur hiſtorici, non uno exemplo patuit. Duos inprimis apud Hiſpanos reperias Prudentium de Sandoüal & Granadinum Pegnafiel Contreras, quorum ille Caroli V. cujus vitam ſcribit, hic Ducis de Lerma Genealogiam ab ipſo Adamo derivat, & per celeberrimos Græciæ heroas circumducit *v. la Mothe le Vayer de l'hiſtoire p. 222. 223.* Eadem temeritate apud Gallos Illuſtriſſimum Lotharingiæ ac Barri Ducum ſtemma ab Antenore deduxit non nemo ſcripto publico, quod Lutetiæ Pariſiorum A. 1580 elegantibus typis procuſum eſt. *v. Tileman. de Hiſt. del. p. 224.* Et ne his gentibus Germani noſtri concederent, Michael Eyzingerus in Theſauro Principum novam Principum Auſtriæ genealogiam confinxit, quam ab ipſis Julii Cæſaris temporibus repetitam ad annum usque Chri-

ſti

ſti 1590. deduxit: *Eiſenb. de Fide Hiſt. C. 8. ʃ. 20.* Inprimis vero, quantum poſſit amor in Principem, in hiſtoria filiorum Ludovici Pii apparet. Inde enim eſt, quod Annaliſta Metenſis Lothario, Fuldenſis Ludovico Germanico & Bertinianus Carolo magis favet, ut obſervat Carolus le Cointe Annal. Eccl. Francor. T. VIII. ad A. 843.

§. XV.

Sic multi amore patriæ decepti rem aliter ac geſta eſt deſcribunt. Etſi enim Polybius adeo nolit hiſtoricum odiſſe patriam ſuam, quin poſſit aliquando in ejus laudes evagari, modo veritati nihil decedat, *in Excerpt. Valeſ. p. 71.* attamen oppido multi patriam adeo perdite amant, ut leviſſima quæque extollant mirifice. Unde idem Polybius *Hiſt. L. I.* magnopere reprehendit Philinum, quod Carthaginenſium, Fabiumque, quod Romanorum ubique virtutes celebrent. Nec deſunt recentiora exempla. Videtur enim Philippus Cominæus Ludovici XI. Meyerus Burgundicæ domus commodis ſtuduiſſe, ut merito in ea hiſtoria Paulus Æmylius natione Italus cæteris præferendus cenſeatur doctiſſimo *de la Mothe le Vayer L. 9. p. 230.* Sic Bembum ob patriæ amorem accuſat Varillaſius *Pref. du T. II. de l'Hiſtoire de Lovis XII.* Rurſus eodem nomine male audit Varillaſius in recenti opere *Melanges d'Hiſt. & de Litt. de Vigneul-Marville T. II. p. 394. Je penſe avoir oüi dire a ſeu Mr. Varillas qu'il eſtoit de la Marche & que c'eſt pour cela, qu'il a toujours bien parle des Princes de Bourbon ſes Seigneurs & ſes Maitres.* Sed quam aliis quoque de cauſis ſuſpectus ſit Varillaſius dudum Burnet & Larroquius docuerunt. *v. Act. Erud. A. 1687. p. 65. ſſ.* & *A. 1688. p. 249. ſſ. & p. 493.*

§ XVI.

Contra quoſdam hiſtoricos odium agit transverſos, quorum teſtimonia contra eum, cujus odio flagrant, allegari non poſſe liquet *l. 1. ʃ. 24. ff. de Quæſtion. l. 17. C. de Teſt. l. 3. ff.* [illegible]

Digitized by Google

& Arg. l. 3. ſ. 1. ff. ad SCt. ſilan. Ex his alii publico quodam in eum, quem laceſſunt, odio feruntur, quippe inimicum Reipublicæ & hoſtem. Quod obſervatum in Machiavello eſt, cum vitam Caſtratii, qui Florentinæ Reipublicæ hoſtis erat, commentitie laſciveque, contra, quam veritas pateretur, deſcriberet. Et neſcio an non idem in Illuſtri ſeculi noſtri & in ceteris ſine pari hiſtorico reprehendi poſſit, ſi quis velit ejus hiſtorias cum cura perluſtrare. Paſſim enim Suecicæ gentis hoſtes falſe perſtringit, & imprimis in Saxonicam Domum licentius invehitur. Certe in hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptoribus odii illius non pauca extant indicia, quoties quis ejus vitam attingit, a quo diſcrepat doctrina. Neque opus eſt ea ſcripta recenſere omnia in quibus Lutherus noſter aliique viri integerrimi acerbo ſale perfricantur. Alii privato odio incenſi impune calumniantur, & nihil non fingunt, quo ſe injurias egregie ultos eſſe opinantur. Ita Platinam mirum nemini eſſe debet Pauli II. geſta acerbius explicaſſe, quandoquidem eo jubente in carcerem detruſus & in equuleum impoſitus fuerat, ut ex Trithemii *Catal. Script.* obſervat *Tilemannus de del. Hiſt. p. 136.* Pariter de Guicciardino referunt, eum paſſim Franciſci Mariæ de Feltry, Ducis Urbini, gloriam obſcuraſſe, quod aliquando verbis acerbioribus ab ipſo exceptus eſſet, *v. Iſ. Bullart dans l'Academie des ſciences T. I. Lib. II. p. 150.* Neque tacendus hoc loco eſt Dantes Aligerius, qui a militibus Gallis aliquando injuria affectus Hugonem Capetum Galliæ Regem lanionis eſſe filium commentus fuit, quod refutat Steph. Paſquierius *Recherches de la France p. 438.* Et quanquam Dantes Poëtæ magis, quam Hiſtorici egit partes, habuit tamen, qui ejus veſtigiis inſiſteret, Matthiam Beroaldum in Chron. 263.

Jam ſatis eſt, ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes.

§. XVII. Sed a quæſtione *quis?* ad quæſtionem *quid?* hoc

hoc eſt a perſona teſtimonium dicente ad ipſum teſtimonium progredimur. Et cum hiſtoria alia antiqua ſit, alia nova, rurſusque hiſtorici alii antiqui, alii recentiores, multum refert teſtimonium hiſtoriæ antiquæ ab antiquo & coævo ſcriptore perhiberi. Quanquam vero Valenzuela Velazquez *Conſ. 201. n. 22.* ſimpliciter ait *in omnibus, quæ fundata ſuper antiquitate ſunt, hiſtoricorum adhibendam fidem.* citato inſuper *Ripa n. 72. ad L. 1. ff. ſi cert. pet. cap. inter dilectos*, circumſpectior tamen eſt meo judicio Felinus Sandeus, cum ita loquitur: *Chronici libri in factis antiquis plene probant, dummodo ab antiquis talibus chronicis fuerit adbibita fides, vel quando Chronica fuit cuſtodita in loco publico & a perſona publica ad c. ex parte X. de reſcript. n. 49.* Alioquin non male judicat Ludolphus de Bebemb. ſ. Leopoldus Bamberg Epiſc. *de Jure Regn. & Imp. Rom. c. 5.* videri ſufficientem probationem Chronicarum in his rebus, quæ hominum memoriam excedunt, quem ſequuntur longo ordine auctores a Klockio *de Contrib. C. 20. n. 489.* citati. Admittuntur autem ideo præcipue argumenta ex veteri hiſtoria petita, quia in *c. cum cauſam X. d. Probat.* inter alias probationes *librorum* quoque *antiquorum* fit mentio. Conf. *C. ad audientiam X. de præſcript.* Inde ergo a libris antiquis aliis quibuscunque non male ad hiſtoriarum libros argumentantur. Conf. *Fritſch. T. I. Conſ. 26. n. 12.* Myler. *in Ord. Imp. Archol. p. 4.*

§. XVIII. Oportet autem in hiſtoria antiqua iis teſtibus uti, quorum recepta fides eſt. Nam & ipſe Ariſtoteles *Lib. I. Rhetor. C. 15.* non niſi illuſtrium virorum admittenda eſſe teſtimonia pr... ὅσων γνώριμων εἰσὶ κρίσεις φανεραί, quales Ho-

Digitized by Google

obſ. ad l. un. ff. de off. quæſt. St. Gratian. diſcept. Forenſ. C. 893. n. 6. ſeq. ubi Blondo ceu graviſſimo hiſtorico credendum aſſerit, *Henr. Michaël. Deduct. ſ. Reſponſ. Juris XIV. p. 84.* & *Jac. Thoming. Conſ. 26. n. 22.* qui Alb. Crantzii utuntur teſtimoniis, & Thomingius præterea libros hiſtoriarum a majoribus noſtris probatos in factis præſertim antiquiſſimis plenam fidem mereri adſerit ex mente Baldi in *l. un. ff. de off. Quæſt.* Quin & in illuſtri Imperii judicio Camerali libros hiſtoriarum, quibus a majoribus fides ſemper eſt habita, admiſſos non ſemel fuiſſe, probat Conſultiſſ. Eiſenhart *de fide hiſtor. c. 7. ſ. 10.* At cum quæri hic poſſit, an erroneum hiſtorici aſſertum ex approbatione vulgari vim habeat veri aſſerti? miror ejus quæſtionis mentionem factam eſſe a nemine. Mihi affirmanda videtur. Arg. *l. 3. ſ. f. ff. de Supell. Leg. & l. 39. ff. de LL.* Videamus exemplum juris publici. Errant hiſtorici, quicunque ajunt Pontifici & Epiſcopis ſolis Sacrorum jura competere; attamen hic *error fecit jus.* Nam quod Proteſtantes Principes jure ſacrorum utuntur, non alio nomine utuntur, quam quia ſunt Epiſcopi. Neque obſtat hic regula Catoniana, *quod initio non valet, non poteſt ex poſt facto convaleſcere,* multas enim patitur exceptiones *v. t. ff. de Reg. Caton.*

§. XXI. Recentioris hiſtoriæ eo minor fides videtur, quo facilius aliunde veritas explorari poteſt. Quare Matth. Weſenbecius *Part. V. Conſ. 209. n. 66.* in judiciis non credi hiſtoriis adſerit aut Scriptis divulgatis novis, quæ non excedunt hominum memoriam. Aſt ea non vult ſimpliciter intelligi Eiſenhartus *l. c. C. 7. ſ. 17.* probe quippe perſpiciens, quantus novæ quoque hiſtoriæ uſus apud nos eſſe queat. Proinde admittit hiſtorias, quæ approbatione eorum, quorum acta memoriæ publicæ ab aliquo ſcriptore conſecrata ſunt, eduntur. Sed cum facile ſcepticus apud Thomaſium *l. c. P. 2. ſ. 25.* ſignum hoc veritatis non minus fallax pronunciare poſſit, ac teſtimonium

in

in propria cauſa, publicam præterea approbationem deſiderari exiſtimaverim, atque adeo programmata funeralia & ſimilia nequaquam rejicienda eſſe. Ceterum quod ad eos hiſtoricos novos attinet, qui res antiquas narrant, eatenus admittendos cenſeo in judiciis, quatenus vetuſtis ſcriptoribus fide non indignis vel archivis, numis, lapidibus uſi ſunt.

§ XX. Deinde hoc quoque videndum, an teſtimonium magni præjudicii ſit, an levioris, & an auctori ipſi, an alii ſit præjudicio. Vix enim in magni momenti rebus admitti in præjudicium tertii hiſtorici teſtimonium volunt communiter Dd. cum veritas rerum geſtarum erroribus minime poſſit vitiari *l.6. §.1.ff. de Off. præſ.* & per hiſtoricorum affirmare non immutetur *l.5. C. de jur. & fact. ign. Andler. in Juriſpr. l.2. t.9. n.37. p.653. junge n.58. p.661.* ubi: *Juris Conſulti fere Hiſtoricis tantum tribuunt, quantum ipſis legibus, dum tradunt hiſtorias & annales vim probandi habere.* Conf. *Diether. Additam. ad Specul. Speidelii p.176.* Contra vero in rebus modici præjudicii ſufficere probationem non plenam, & ſic antiquos libros hactenus toleratos afferit diſerte Suares *Alleg. 8. n. 2.* ubi in quæſtione de finibus Diœceſeos perinde eſſe exiſtimat, utrum hic an ille Epiſcopus habeat ampliores. Rarius tamen aliis, quam ſibi præjudicat hiſtoricus, nam ſi quid ſcripſerit in ſuum præjudicium, haud dubie admittenda erit propria confeſſio. Neque rejiciendum forte teſtimonium in præjudicium familiæ, & amicorum, niſi appareat hiſtoricum fuiſſe in errore verſatum. Errantis enim nulla voluntas eſt *l.15. ff. de Juriſd.*

§. XXI. Quod tertio denique ad quæſtionem qualiter? attinet, modus inprimis ferendi teſtimonii conſiderandus eſt

dem plura tranſcribo, quam credo; nam nec affirmare ſuſtineo, de quibus dubito, nec ſubducere, quæ accepi. Conf. *Knichen de Jure Territ. C. 4. n. 417.* Gravis vero hac occaſione tollenda objectio, quam illi faciunt, qui in univerſum omnem hiſtoricorum injudiciis fidem tollunt. Nimirum ajunt, *teſti injurato non creditur*, ut eſt in *l. 9. C. de Teſt.* & alibi, ergo nec hiſtorico credendum eſt. Sed præterquam quod neque jus divinum, neque jura gentium & naturæ in teſte requirunt juramentum, & antiquiſſimis temporibus probitas potius teſtium, quam juramentum attendi conſuevit, uti pulchre obſervavit Conſultiſſimus Thomaſius *d. l. c. 2. ſ. 57. 58.* notum eſt vulgo in antiquis juramenta non deſiderari, & ſufficere leviorem probationem, ut ſupra dixi. Neque juramentis teſtimonia confirmari tam eſt per omnia neceſſarium, quin nonnullis in caſibus admittatur exceptio, ut cum utraque litigantium pars jusjurandum remiſit *c. 39. X. de Teſt.* item jure Saxonico eo caſu, ſi in ſummariſſimo poſſeſſorio violentiæ metus ſingularis deprehendatur *Dec. El. I.* Conf. Venerandi noſtri Præceptoris & Agnati D. Lüd. Menckenii *Tract. Synopt. Pand. p. 312.* Sed an reſponſio *Klockii d. l. n. 526.* locum hic inveniat, oppido dubito. Is enim mortem ſcriptis defuncti aliquid roboris addere, atque eſſe adeo loco juramenti putat, cum nemo immemor ſalutis æternæ obiiſſe & falſa ſcripta relinquere voluiſſe præſumatur.

§. XXII. Cum valeat porro regula: *Referenti non creditur niſi conſtet de relato, Auth. ſi quis C. de edend. Num. 119. C. 3.* in hiſtorico quoque conſiderandum eſt, ſub ſua an aliena rem referat fide. Si quis ea, quæ ipſe vidit, monumentis prodidit, majorem longe, quam qui aliorum nititur auctoritate, fidem meretur (ut ſupra dictum § 10) quo magis in omni jure authenticum prævalet exemplo *l. 2. ff. de Fid. Inſtr.* & aliis. Sed refert rurſus quibus quisque auctoribus

uſus

uſus ſit, eos enim nominare plerique ſolent hiſtorici, quod multis exemplis demonſtravit Eiſenhart. *c.l.C.9. ʃ.4.ſ.&7.*

§. XXIII. Verum cum non is modo ſub aliena fide deponere teſtimonium cenſeatur, qui aliis utitur ſcriptoribus, ſed & qui publicis documentis & archivis, ergo & de his aliquid dicendum. Si leges conſulamus, extat lex diſerta: *Monumenta publica potiora teſtibus eſſe, Senatus cenſuit. l.10. ff. de Prob.* cui ſi jungamus *Auth. ad hær. C. de Fide Inſtr. charta, quæ profertur ex archivo publico, teſtimonium publicum habet,* multum equidem archivis & teſtimoniis, publicis tribui videtur. At quoniam ne quidem Archiva ſine ſuſpicione ſunt, & ſæpe Archiva Archivis contradicunt, prudentem eſſe judicem in his quoque conveniet. Quare Conſultiſſimus Thomaſius noſter *d.l. ʃ.50.* definit tamdiu quidem archiva publica apud judicem fidem mereri, quamdiu ex aliis facti circumſtantiis non juſtum oriatur dubium. De cætero cum archiva a privatis vix integra obtineri poſſint, niſi Principe aditum parante, ii haud dubie majorem fidem merebuntur, qui juſſu Principis archiva compilant, quemadmodum alias inſtrumenta publica vim probandi habent ex eo, quod autoritate magiſtratus juvantur *Arg. l.10. de Prob.* Et cum adeo certum ſit, archiva probare in proceſſu civili, quæri hic ulterius poſſet, num probent etiam in criminali. Et reſpondet Jaſon. *Conſ.34. col. pen. in pr. l.1.* non probari crimen ex ſcriptura minus ſolenni, licet reperta in archivo publico. Sed opus non eſt, ut ad ſcripturæ ſolennitatem hic reſpiciatur, quandoquidem conſtat per inſtrumentum etiam ſolenne & publicum crimen probari non poſſe, uti cenſet Bartolus *in pr.*

Digitized by Google

Nam cum ſecreta ſint multorum odia, quot futuros credimus hiſtoricos, qui non impune calumnientur, quamvis nec hiſtoricos tamen, ſi poſt compertam calumniam ſuperſint, a pœna immunes eſſe mox patebit. Quoniam vero de Archivis hoc loco agimus, paucis attingemus quæſtionem, quam movit Aymon. Cravetta *P. I. de antiq. temp. p. m. 52. n. 11.* nimirum an ſcriptum archivi probet extra territorium ipſius archivi. Negat ipſe Cravetta ideo, quod non ſoleant ſervari in archivis niſi ſcripturæ publicum ſpectantes commodum & in quibus agatur de graviori præjudicio, & ratione gravioris præjudicii difficilius fieri extenſionem extra territorium. Deinde ait conſiderari gravius præjudicium in ſcripturis unius archivi, ſi ubique probent, quia difficilius poſſint impugnari & reprobari de falſo, quam aliæ ſcripturæ privatorum ratione cuſtodiæ & diuturnæ occultationis. Aſt videtur a vero aberrare Cravetta. Nam quoad primum illud ſaltem conſequetur in rebus minoris præjudicii, quæ ab archivis quoque aliquando juvantur, Archiva in alieno territorio probare, & quod ad alterum, probare eo fortius, quo diligentius hactenus cuſtodita & minus interpolata ſint.

§. XXV. Non edifferam denique prolixe de probatione manuſcriptorum codicum, diplomatum, lapidum, de qua non uno loco agit doctiſſimus Eiſenhartus d. Com. In his multum refert veterum ſcribendi rationem habere perſpectam, neque poterit ex iis prius judicium fieri, quam de ætate conſtet. Et præſtitere aliquid ea in re Mabillonius in opere excellentiſſimo de Re Diplomatica, Leo Allatius in Animadverſionibus ad Antiquitatum Hetruſcarum fragmenta *p. 45. ſſ.* & quod ad ſeculi X. ſpeciatim ſcripturas attinet, Henr. Bœclerus in Hiſtoria *ſec. IX. & X. p. m. 240.* At cum multa lubrico ab his fundamento videantur ſuperſtructa, ipſe novum opus aggredi ea ratione conſtitui, ut collectis diligenter eo-

rum

Digitized by Google

rum MStorum ſpeciminibus, quibus adnotatus annus eſt, quo ſcribebantur, illud inprimis doceam, quemadmodum per ſingula ſecula mutata ſit ſcribendi ratio. Quoniam vero hactenus octavo ſeculo antiquiores, ſive Latinos, ſive Græcos Codices nanciſci in itinere meo Belgico Anglico non potui (nam plerique, qui majuſculis literis ſcripti ſunt, ut Codex Alexandrinus, qui Londini in Bibliotheca Regia aſſervatur, a Bentlejo Bibliothecario liberaliter mihi communicatus, Codex item Geneſeos vetuſtiſſimus in Bibliotheca Cottoniana, annum adſcriptum non habent, quem in cæteris quoque rarius deprehendas) rogatos eos cupio, quibus antiquiores codices innotuere, ne inſtitutum meum, graventur adjuvare. Poſtremo nec fuſius diſquiram, an ſilentium hiſtoricorum probet? quod itidem erudite fecit Eiſenhartus *d. diſſ. C. XI. ſ. 25. ſſ.* ubi coævorum ſilentium omnino aliquid probare aſſeruit, & recte limitat Conſult. Thomaſius noſter *d. Diſp. C. 2. ſ. 53.* niſi ob metum ſilentio rem involviſſe deprehendantur. Et exiſtimo præterea diſcrimen faciendum inter hiſtoricos, qui aliquando maximam, mediam aliquando, & minimam nonnunquam diligentiam adhibent.

§. XXV. Hæc itaque ſunt, quæ hactenus velut in theſi ſufficiat conſideraſſe. Quodſi nunc juſta eorum, quæ dicta ſunt, facienda applicatio eſt, fatemur equidem arbitrio judicis pleraque omnia eſſe relinquenda; ſed is tamen male arbitrabitur, niſi hæc omnia momenta recte habeat ante oculos poſita. Nam *quod legibus omiſſum eſt, non omittatur religione judicantium l. 13. ff. de Teſt.* & omnino huc pertinet *l. 6. ſ. 1.*

Digitized by Google

quæ accurate obſervavit Dn. Thomaſius noſter *d. Diſp. C. I. ʃ. 59. & C. 2. ʃ. 58.*

§. XXVI. Atque ita propoſito meo videri poteram ſatisfeciſſe, niſi e re putarem, ut veluti corollarii loco de eo hic quæram, quo quis remedio uti queat adverſus hiſtoricum, qui in alterius præjudicium aliquid ſcripſit. Et quamvis non exiſtimem eas præciſe pœnas in hiſtoricum mendacem ſtatuendas, quæ falſis teſtibus imminent *ex l. 13. 14. C. & l. 16. ff. de Teſt.* aliisque, attamen injuriarum eos teneri eoque nomine damnatos inteſtabiles fieri cenſeo cum Tholoſano *in Synt. Jur. L. 18. C. 6. n. 2.* Calumnias vero illas e libris tolli prorſus & aboleri oportere luculenter patet ex *l. 37. ff. de injur.* nemini hactenus, quod ſciam, obſervata. Gravius equidem aliquando punitos fuiſſe hiſtoricos uno alterove exemplo docere poſſem ſi luberet. Neque poſſum equidem hoc loco omittere, quod Naudæus in rariſſimo ſcripto *le Maſcurat p. 42.* refert: *Gregoire XIII. fit punir de mort un certain Alfonſo Ciccarelli de Bevagna parce qu'il fut convaincu d'avoir commis beaucoup de fauſſetez en matiere d'Hiſtoire & de Genealogies.* Quin & qui libros Archivi publici corrumpunt, teneri pœna *l. 1. ff. de Juriſd.* ibidem declarat Jaſon eamque eſſe communem Dd. ſententiam teſtatur ſub num. 40. referente Ant. Gabriele *de Prob. L. I. Concl. 5. n. 20.* Sed plura colligere non vacat, finemque adeo imponimus noſtræ diſſertationi, quam ſi breviorem pro materiæ multitudine judicaveris, Lector, tempore me excluſum hic non niſi primas veluti majoris operis lineas ducere voluiſſe, ſcias. Forſan enim fiet, ut aliquando majorem de teſtimoniis hiſtoricorum magisque perpolitum tractatum procudam. Interim huic diſſertationi benignos opto cenſores, atque Deo Optimo Maximo, cui hoc, quicquid eſt, conſecro, gratias pro indultis viribus ago habeoque devotiſſimas.

S. D. G.

311147904

Digitized by Google